

Asia: VN/549/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi vanhusasiavaltuutetusta

Lausunnonantajan lausunto

Voidaanko esityksellä näkemyksenne mukaan parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia?

Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikön (CoE AgeCare) näkemyksen mukaan uusi valtuutettu voi parantaa ikääntyneiden asemaa ja edistää ikääntyneiden oikeuksia, jos kyseinen tehtävä suunnitellaan huolella. Kuten luonnoksesta hallituksen esitykseksi hyvin nähdään, ikääntyneiden ihmisten kysymyksissä toimii jo tällä hetkellä suuri määrä eri viranomaisia, joiden työnjako ei aina ole täysin selvä, ja tämän vuoksi on erittäin tärkeää varmistaa yhtäältä, että uuden valtuutetun tehtäväkuva on täysin selvä eikä päällekkäinen jo olemassa olevien viranomaisten kanssa, ja toisaalta, että valtuutettu tulee toimimaan erittäin läheisessä yhteistyössä näiden tahojen kanssa, tärkeimpinä eduskunnan oikeusasiamies, eduskunnan Ihmisoikeuskeskus, Valvira, aluehallintoviranomaiset ja STM.

Tämän yhteistyön saumattomuuteen vaikuttaa käsittääksemme myös valtuutetun toimiston sijainti. Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto ei varmastikaan ole huono paikka uudelle valtuutetulle, mutta nähdäksemme tällöin uusi valtuutettu tulisi kuitenkin sijoittamaan erillään muista keskeisistä ikääntymisalan viranomaisista, mikä voi heikentää niiden välistä sujuvaa yhteistoimintaa. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia ja Ihmisoikeuskeskus ovat vuosina 2019 ja 2020 voimistaneet huomattavasti toimintaansa ikääntymisasioiden ja käsittääksemme ikääntyneiden oikeuksien edistämisen näkökulmasta edullisinta olisi tämän vuoksi sijoittaa uusi valtuutettu ja hänen toimistonsa fyysisesti Ihmisoikeuskeskuksen ja siten myös oikeusasiamiehen kanslian yhteyteen. Valmisteluaineistossa mainitut nykyisen suunnitelman toiminnalliset, taloudelliset ja hallinnolliset synergiaedut toteutuisivat myös tässä ratkaisussa, kun uutta toimistoa ei perusteta erilleen aiemmista viranomaisista.

Onko teillä huomioita koskien valtuutetulle säädettäviä tehtäviä?

Suunnitellut tehtävät ovat nähdäksemme kattavat ja varsin hyvin mietityt. Tärkein asia valtuutetun tehtävien määrittelyssä on todellakin varmistaa se, etteivät ne ole päällekkäisiä aiempien viranomaisten kanssa. Ehdotamme valtuutetun tehtäviin joka tapauksessa lisättäväksi tutkimustiedon seuraaminen. Tutkimustietoa ei ole nyt mainittu erikseen, vaikka se on kaikkein

luotettavin ja parhaiten testattu tiedon laji, joka on syytä ottaa erityisesti huomioon, kun valtuutettu tekee ehdotuksia ja lausuntoja muille viranomaisille ja päätöksentekijöille.

Uuden valtuutetun tehtävät ovat hyvin lähellä lapsiasiavaltuutetun tehtäviä, mutta tämänhetkisten suunnitelmien mukaan uuden valtuutetun toimistolle varattavat resurssit ovat jäämässä selvästi lapsiasiavaltuutetun toimiston resursseja vähäisemmiksi, mikä herättää huolen resurssien riittävydestä. Lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee valtuutetun lisäksi neljä henkilöä, mutta uuden valtuutetun toimistoon on hänen lisäkseen tulossa vain "kaksi-kolme" henkilöä, mikä käytännössä helposti jää kahteen henkeen. Tällöin uudella valtuutetulla olisi tukena vain puolet lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilökuntamäärästä. Uuden valtuutetun tehtäviä ei voida kuitenkaan mitenkään pitää lapsiasiavaltuutetun tehtäviä rajallisempina, sillä uuden valtuutetun on määrä ottaa haltuunsa selvästi lapsiasiavaltuutettua laajempi ikäryhmä (0-18-v. vs. 65-110-v.) ja väestömäärä.

Muut huomiot esitysluonnoksesta

Olemme tutkimuksen huippuyksikössämme jääneet pohtimaan valtuutetun nimeä. Valmisteluaineistossa todetaan, että valtuutetun tehtävänä on edistää kaikkien ikääntyneiden oikeuksia riippumatta tarkoista ikärajoista. Valtuutetun nimen kantasana on kuitenkin nyt ehdotettu vanhus-sanaa, joka tuo mieleen lähinnä kaikkein vanhimman ikäryhmän, joka tarvitsee arjessaan jo runsaasti apua ja hoivapalveluita. Nähdäksemme valtuutetun tehtävämäärittely ja nimi eivät tällä hetkellä ole linjassa keskenään. Termikysymykset ovat kyllä yleensäkin ottaen hankalia tällä alueella, sillä suomen kielessä käytetään rinnakkain ja päällekkäin useita ikääntyneeseen väestöön viittaavia termejä, joiden merkityksistä ei myöskään vallitse täyttä yhteisymmärrystä. Vanhus-sanalla on kuitenkin niin runsaasti negatiivisia konnotaatioita ja suppeasti kaikkein vanhimpaan ikäryhmään viittaavia merkityksiä, ettemme pidä sitä hyvänä vaihtoehtona valtuutetun nimeksi. Olemme pohtineet monia eri vaihtoehtoja kuten: ikäasiavaltuutettu, ikääntymisasiavaltuutettu, ikäihmisten valtuutettu, senioriasiavaltuutettu, vanhuusasiainvaltuutettu, ikävaltuutettu. Kussakin vaihtoehdossa on omat hyvät ja huonot puolensa. Pohdinnan lopputuloksena ehdotamme kuitenkin valtuutetun nimeksi muotoa: ikääntymisvaltuutettu. Tämä versio kiinnittyy ikääntymisen ilmiöön ja prosessiin, ei vain tiettyyn ikäryhmään, etenkin ei kaikkein vanhimpaan jo hoivaa tarvitsevaan ryhmään.

Kröger Teppo

Ikääntymisen ja hoivan tutkimuksen huippuyksikkö (CoE AgeCare) -

Lausunnon laatimiseen ovat osallistuneet Teppo Kröger, Marja Jylhä, Outi Jolanki, Emilia Leinonen, Sakari Taipale ja Sirpa Wrede.